

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОПИС ТА МОДЕЛЬ КРИТИЧНОГО СЦЕНАРІЮ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ

В статті аналізуються фактори та умови формування найбільш небажаного розвитку ситуації в АР Крим, описуються необхідні для цього експертно значущі проміжні стани та узагальнена граф-модель критичного сценарію.

Ключові слова: державне управління, міжетнічні відносини, етнонаціональна напруженість, етнічний конфлікт, конфліктний потенціал, експертно значущі проміжні стани, критичний сценарій.

Богданович В. Ю., Тохтарова І. М., Бальбек Р. І., Литвин А. В. Информационное описание и модель критического сценария по результатам оценивания уровня этнонациональной напряженности в Автономной Республике Крым.

В статье анализируются факторы и условия формирования наиболее нежелательного развития ситуации в АР Крым, описываются необходимые для этого экспертно значущие промежуточные состояния, описывается обобщенная граф-модель критического сценария.

Ключевые слова: государственное управление, межэтнические отношения, этнонациональная напряженность, этнический конфликт, конфликтный потенциал, экспертно значущие промежуточные состояния, критический сценарий.

Bogdanovych V. Yu., Tohtarova I. M., Balbek R. I., Lytvyn A. V. Informative description and model of critical scenario based on the results of evaluation of level of ethnic national tension in Crimea.

In the article factors and terms of forming of the most undesirable development of situation in Crimea are analysed, also the important expert states and general model of critical scenario are described.

Keywords: state administration, relations inside ethnic groups, ethnic national tension, ethnic conflict, critical scenario, conflict potential.

Постановка проблеми. Стаття присвячена проблемі підвищення ефективності діяльності органів влади щодо запобігання конфліктам на етнічній основі в Автономній Республіці Крим (АРК) та їх врегулювання з використанням сучасних інформаційних технологій та інших несилових засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході проведення круглого столу у грудні 2010 року [1] відмічалось, що проблема інтеграції кримських татар в українське суспільство зберігає комплексний характер. Це дорога з двостороннім рухом – наскільки кримські татари йдуть цим шляхом, настільки це і завдання України – рухатись назустріч частині свого населення. В якості базового інструмента держави визначені правові засоби врегулювання існуючих етнополітичних проблем. Інформаційні інструменти, зокрема сучасні інформаційні технології, здатні впливати на етнонаціональну напруженість, у цій публікації не розглянуті.

У [2] зазначається, що при всій своїй обмеженості, недосконалості і застарілості концептуальна і нормативна база етнонаціональної політики в Україні відображає той хиткий баланс інтересів і світоглядних компромісів, який дозволяв до останнього часу зберегти мир і відносну стабільність етнонаціональних відносин. Визначення засад державної етнополітики в нашій державі стикається з набагато складнішою і нерозв'язаною досі проблемою концептуальних засад формування спільної української ідентичності, яка була б адекватною сучасним зокрема викликам національно-державного будівництва і реаліям ХХІ ст. Кризовий стан національної ідентичності в Україні пов'язується із загостренням суспільно-політичної ситуації в країні, а також із невизначеністю пріоритетів та орієнтирів національного розвитку. Відзначається низька легітимність політичних інститутів і вищих органів державної влади, яка суттєво обмежує їх здатність виконувати свої нормативні функції. Одним з пріоритетних завдань сформульована

необхідність досягнення високого рівня міжетнічної толерантності, але не показано, яким чином цього можна досягти.

У публікаціях [3; 4; 5] розглядаються способи державного впливу на суспільні процеси з використанням політико-правових, організаційних, культурно-символічних та інших несилових засобів. Підкреслюється, що держава хоча і є основним, але не єдиним суб'єктом вироблення політичних рішень: її організаційні структури з'єднані з іншими агентами соціального управління, але пошуку найбільш небажаного сценарію розвитку ситуації в Криму у наведених публікаціях не приділяється належної уваги.

У [6] дається вичерпна характеристика етнопонаціональним конфліктам, наводяться фактори, що спричиняють етнопонаціональну напруженість, але питання практичного використання інформаційних інструментів для деескалації етнопонаціональної напруженості не розглядаються.

У публікаціях [7; 8] презентований науково-методичний апарат оцінювання рівня етнопонаціональної напруженості в АРК, але вплив інформаційної сфери на рівень етнопонаціональної напруженості розглядається лише у загальному виді.

Невирішена раніше частина. У наведених публікаціях та інших розглянутих авторами працях не розглянуті інформаційні інструменти, з допомогою яких можна не тільки виявляти ознаки етнопонаціональної напруженості, прогнозувати ескалацію конфліктного потенціалу у цій сфері, моделювати небажані сценарії розвитку ситуації, але і досягати більшої ефективності реалізації державної етнопонаціональної політики.

Метою статті є обґрунтування можливості використання інформаційних інструментів для прогнозування критичних сценаріїв розвитку ситуації та попередження конфліктів на етнічному ґрунті в Автономній Республіці Крим.

Викладення основного матеріалу.

Етнопонаціональні питання завжди були в центрі уваги органів державного управління. Владні відносини, що виникають з приводу етнопонаціонального аспекту в державному управлінні, спираються на комплекс заходів щодо формування та прийняття тих чи інших цінностей усіма членами суспільства в інтересах забезпечення етнопонаціональної стабільності.

В АРК органи державної влади повинні враховувати особливості впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що призводять до ескалації напруженості етнопонаціональних відносин, що в свою чергу впливає на забезпечення сталого розвитку держави та її національну безпеку в цілому.

Під критичним сценарієм будемо розуміти найбільш небажаний сценарій (результат) розвитку ситуації в етнопонаціональній сфері. Виявлення і констатація найбільш небажаного розвитку події (таких подій може бути декілька) здійснюються, як правило, методом експертного опитування на основі аналізу побудованої ієрархії оцінювання поточного рівня етнопонаціональної напруженості (рис.1).

Для оцінювання поточного рівня етнопонаціональної напруженості у визначених сферах вибрана така система показників:

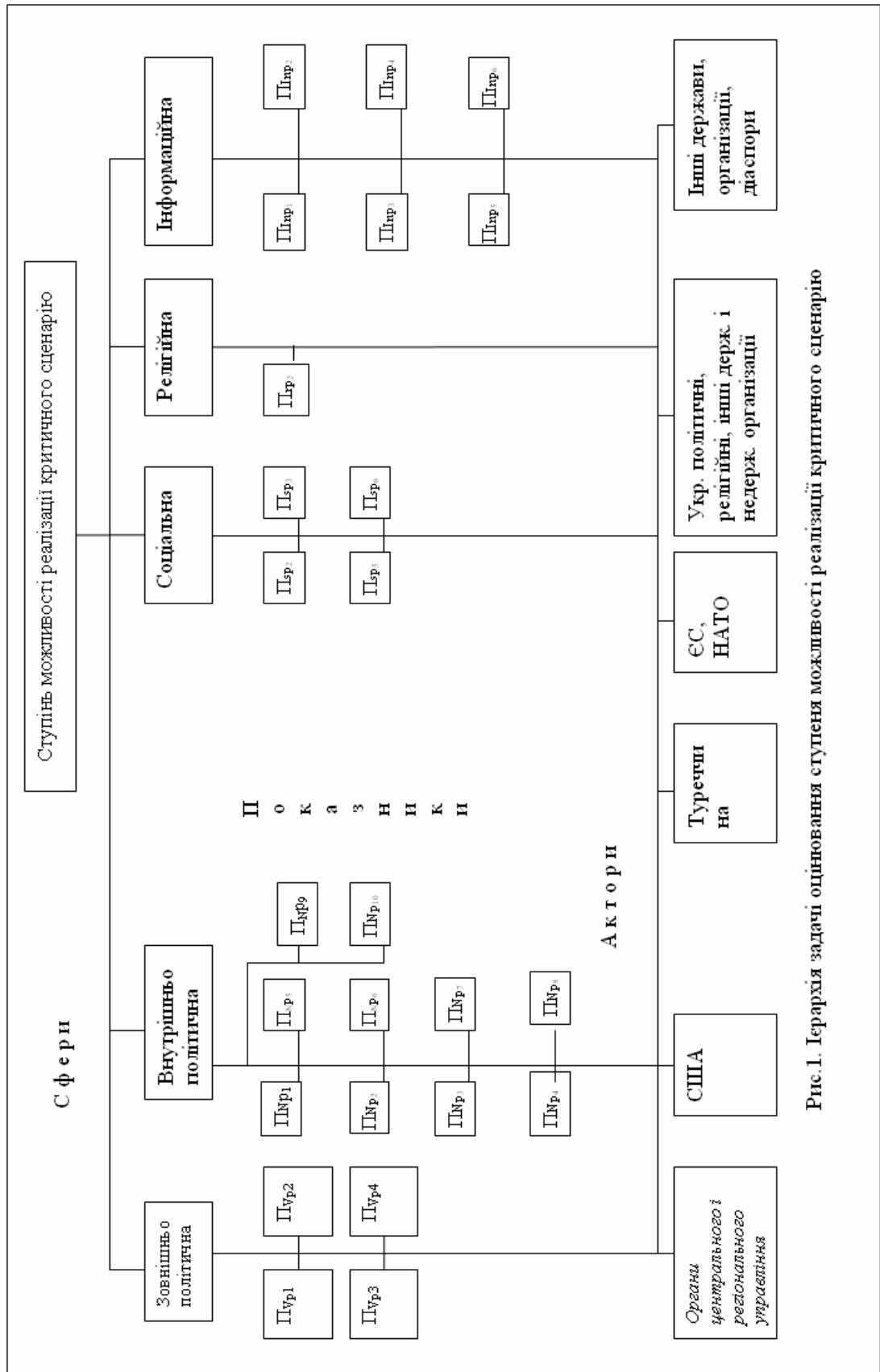

Рис. 1. Ієрархія задачі оцінювання ступеня можливості реалізації критичного сценарію

у зовнішньополітичній сфері {P_{Vp}}:

P_{Vp1} – ступінь прагнення з боку кримськотатарського населення створити власну державу або увійти до складу Туреччини;

P_{Vp2} – рівень готовності керівництва Меджлісу ініціювати масштабний конфлікт з втягуванням у нього РФ;

P_{Vp3} – рівень проросійських настроїв у Криму;

P_{Vp4} – ступінь впливу зацікавлених держав на керівництво Меджлісу стосовно підтримки щодо реалізації їхніх інтересів у Криму;

у внутрішньополітичній сфері {P_{Np}}:

P_{Np1} – ступінь загострення міжнаціональних протиріч;

P_{Np2} – рівень недовіри до влади з боку населення;

P_{Np3} – рівень неприйняття деякими етноспільнотами або їх представниками обраного Україною політичного курсу;

P_{Np4} – ступінь недосконалості механізму організації ефективної взаємодії Кабінету Міністрів України, інших центральних органів виконавчої влади з Радою міністрів АР Крим та інших органів виконавчої влади АР Крим для оперативного розв'язання проблем регіону;

P_{Np5} – рівень готовності керівництва Меджлісу ініціювати конфлікти з масовими заворушеннями на території Криму;

P_{Np6} – ступінь активності створених етнічних організованих злочинних угруповань;

P_{Np7} – ступінь загострення протиріч у формуванні політичної еліти кримськотатарського народу;

P_{Np8} – рівень правового нігілізму;

P_{Np9} – рівень невдоволеності роботою правоохоронних органів;

P_{Np10} – рівень готовності взяти участь у протестних діях;

в економічній сфері {P_{Ep}}:

P_{Ep1} – рівень економічної експансії зарубіжних країн (енергетичної залежності від Росії);

P_{Ep2} – рівень ефективності використання коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших коштів, що виділяються на облаштування осіб, депортованих за національною ознакою, які повертаються в АР Крим;

P_{Ep3} – ступінь нерівномірності економічного розвитку етнонаціональних спільнот (історичні передумови);

P_{Ep4} – неоднаковий рівень доступу різних етнонаціональних груп до природних ресурсів та матеріальних благ у регіоні (бізнесові інтереси);

P_{Ep5} – рівень корупції в органах влади та органах самоврядування регіону;

P_{Ep6} – рівень якості життя в регіоні;

у соціальній сфері {P_{Sp}}:

P_{Sp1} – рівень загострення проблеми культурно-мовного питання (визначення російської мови як другої державної мови);

P_{Sp2} – ступінь загострення ситуації навколо розподілу земель південного узбережжя та центрального району автономії;

P_{Sp3} – рівень незадоволення з боку певної групи репатріантів існуючою ситуацією з їх облаштуванням;

P_{Sp4} – рівень дискримінації за національною ознакою певними роботодавцями при прийомі на роботу;

P_{Sp5} – рівень загострення криміногенної ситуації;

P_{Sp6} – рівень протистояння громадських об'єднань за етнічними ознаками;

у релігійній сфері {P_{Rp}}:

P_{Rp1} – ступінь розпалювання протиріччя серед віруючих через ігнорування владою проблем, що створилися з приводу релігійних святинь та ін.;

P_{Rp2} – рівень активності радикальних ісламістських організацій, багато з яких діють поза контролем з боку держав походження та визнані у країнах, де вони поширені, радикальними, екстремістськими та навіть терористичними;

в інформаційній сфері {P_{Inp}}:

P_{In1} – рівень маніпулювання ЗМІ суспільною свідомістю різних етнічних прошарків населення Криму;

P_{In2} – широта висвітлення історичних подій негативного змісту для однієї етноспільноти з боку представників іншої;

П_{in3} – ступінь залученості інформаційних ресурсів (у т. ч. міжнародних) для інформаційно-психологічного впливу на населення АРК і світову спільноту;

П_{in4} – ступінь просування освітніх і культурних проектів, заходів «діалогу культур» тощо з боку інших держав (у т. ч. підготовка політиків молодого покоління);

П_{in5} – рівень активізації недержавних організацій та їх впливу на етнонаціональні процеси в автономії;

П_{in6} – інтенсивність інформаційно-пропагандистських акцій стосовно «кримського сепаратизму», Чорноморського флоту, етнічних росіян, російської мови тощо.

Експерти уважно вивчають показники оцінювання, що знаходяться на третьому рівні ієрархії, зіставляють їх з інтересами акторів у цьому регіоні, з заявами їх політичного керівництва (офіційними і неофіційними), окремих груп тощо. Якщо при цьому експерти розглядають один критичний сценарій, то наступним етапом їх роботи є здійснення його інформаційного опису.

Кількість експертно значущих проміжних станів (ЕЗПС) визначається експертами, наприклад, методом мозкової атаки. Експертам слід ставити питання: яка повинна відбутися низка відносно самостійних (знакових) процесів, подій, явищ, акцій і т. ін, що, на їх думку, завершаться розв'язанням конфлікту з втягуванням у нього ЧФ РФ?

При цьому ступінь деталізації має бути такою, щоб, з одного боку, були відображені найбільш суттєві ЕЗПС, а з іншого боку, щоб загальна кількість ЕЗПС не перевищувала 9 [3, 4]. Кількість мікропроцесів, акцій, подій і т. ін у межах одного ЕЗПС також бажано, щоб не перевищувала 9. Приклад побудови критичного сценарію методом ЕЗПС показаний на рис.2.

Основною умовою для розгляду критичного сценарію є наявність акторів, які зацікавлені у ньому.

За сучасною класифікацією, конфлікти, в яких актори намагаються реалізувати свої інтереси без застосування військової сили, отримали назву «керованих» конфліктів.

Керований конфлікт – це вид конфлікту, який характеризується тим, що всі або більшість його фаз керуються відкрито або приховано певними зацікавленими акторами.

Останнім часом у зовнішній політиці США стали явно простежуватися «нитки» управління до багатьох конфліктів на території колишнього соціалістичного табору. Так звані «кольорові» революції, що проводилися для встановлення бажаного Заходу (США) курсу влади і розвитку держави, можна вважати керованими конфліктами.

У цих конфліктах використовується типова схема, згідно з якою керована маса народу (спеціально підготовленого) влаштовує «майдан», який у більшій мірі з допомогою завчасно підготовлених засобів масової інформації демонструється світовій спільноті. Якщо на початку ХХ століття для успіху революції потрібна була чітка організація (партія), то на початку ХХІ століття на передній план виходить молодь. Ідеологи керованих конфліктів віддають перевагу молоді, тому що це ентузіасти, вони сміливі, влада не може сильно на них впливати: вони не мають дітей, роботи, багатства, їм нічого втрачати. Прагматична сторона використання молоді полягає в тому, що коли правлячий режим береться за беззбройних молодих людей, б'є їх, кидає у тюрми, він «повертається спиною» до батьків цієї молоді, тобто до своїх прибічників, втрачає їх підтримку, що повністю влаштовує зацікавленого актора.

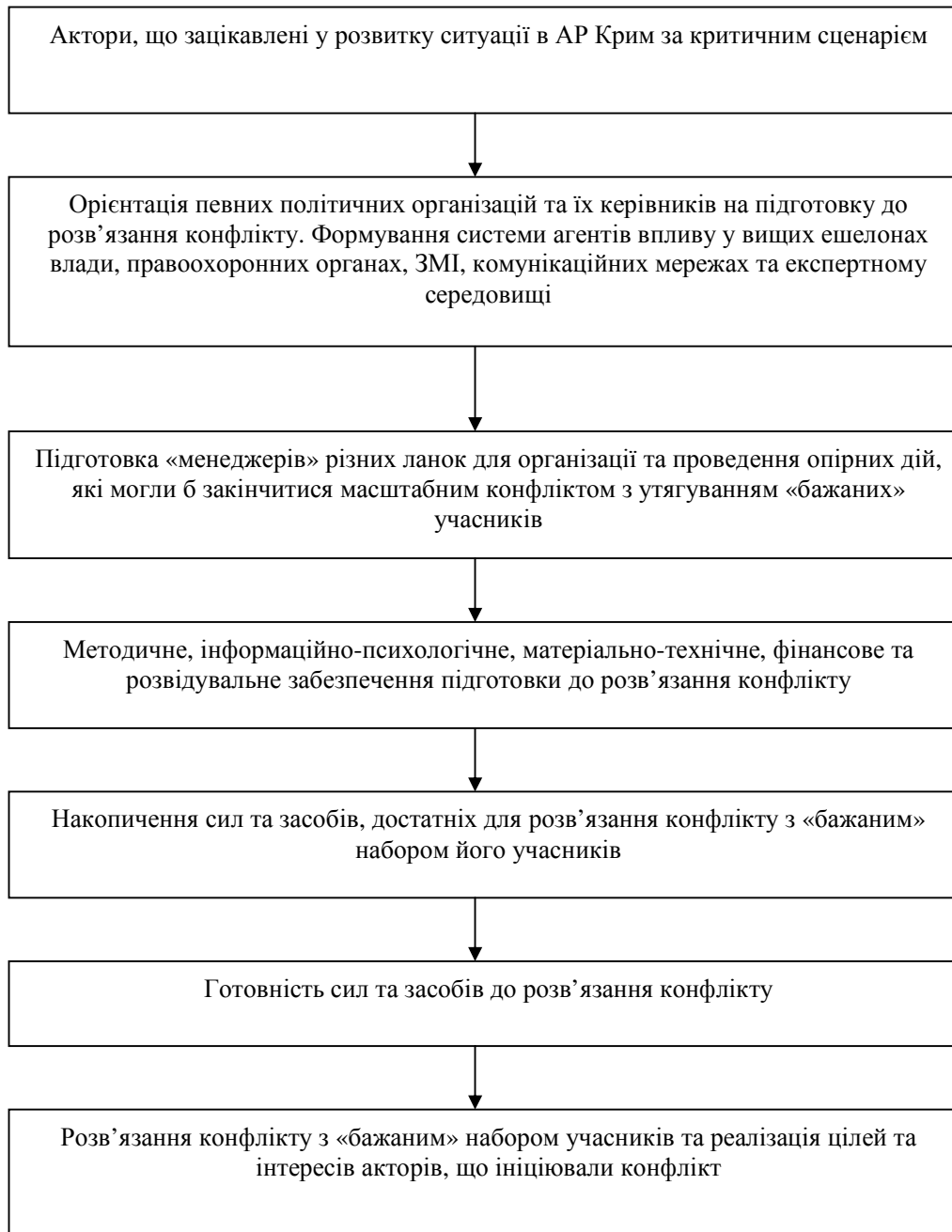

Рис.2. Мінімально необхідний перелік ЕЗПС для розв'язання конфлікту

У країнах, де вдалося провести кольорові революції, можна чітко виділити їх рушійні сили: формальну опозицію і владні структури. Масові народні виступи, на чолі яких стояла опозиція, були швидко підтримані міжнародною спільнотою. Кольорові революції проходили на фоні не тільки гострого політичного протистояння, але і достатньо складної економічної ситуації. Слід також відмітити і такі особливості, як інтенсивне використання Інтернету (соціальні мережі «Твіттер», «Фейсбук») та мобільного зв'язку для мобілізації сил протесту, а також активну підтримку іноземними ЗМІ опозиційних сил та проведення масштабних спеціальних інформаційних операцій (СІО) проти законних урядів. Такі інформаційні технології отримали назву «мережових революцій».

У «мережових революціях» на початковому етапі не проявляється формальне керівництво. Лідерів «мережової революції» не в змозі виявити ні одна спецслужба по тій простій причині, що самі лідери не знають, що вони обрані лідерами, до тих пір, поки не виявляється, що вони втягнуті в процес повалення існуючого режиму. Причому таке втягнення відбувається миттєво і досить часто ніяк не пов'язується з попередньою діяльністю таких лідерів. Протистояти створюваній системі повалення влади неможливо, оскільки система, як така, начебто і не існує. Звісно, що на стратегічному рівні підготовки керованого конфлікту не обходиться без представників спецслужб, а всередині країни-мішені – без підготовлених агентів впливу [5]. Стосовно АР Крим розв'язання масштабного конфлікту з задекларованою метою неможливе без згоди на це керівництва Меджлісу. Тому досягнення згоди керівництва Меджлісу щодо ініціювання масштабного конфлікту з утягуванням у нього РФ і можна вважати *першим* ЕЗПС зазначеного процесу.

Проте згоди тільки одного керівництва Меджлісу явно недостатньо. Необхідно буде підготувати певну кількість так званих «польових» командирів, бажано молодих. Інформаційні технології їх підготовки відрізняються від описаних вище лише рівнем та масштабом. Якщо з лідерами впливових політичних і громадських організацій «працюють» вибірково та індивідуально, то підготовку польових командирів здійснюють груповим методом. Найбільш активно підготовкою польових командирів займаються США та Туреччина [6].

Турки активно сприяють у програмах по облаштуванню етнічних кримськотатарських шкіл, тобто шкіл з кримськотатарською мовою навчання, кримськотатарськими навчальними посібниками, які не мають аналогів російською та українською мовами, складаються кримськотатарськими авторами та зміст яких чиновники в силу незнання мови не перевіряють. У Криму функціонують 14 так званих національних кримськотатарських шкіл, в яких освіту здобувають близько 6 тисяч дітей, тобто 10 % кримськотатарських дітей шкільного віку [6]. З 2006 р. турецьке агентство ТІКА на розвиток освіти в автономії витратило 3 млн. 200 тисяч доларів США, здійснивши 41 проект. Реалізується повний освітній цикл з етнічним ухилом. Кримський індустріальний педагогічний університет кує етнічні кадри, які йдуть в етнічні школи, працюють в етнічних засобах масової інформації, етнічних бібліотеках і т.д.

ТІКА сприяє відродженню та розвитку кримськотатарської культури і мови, зокрема, поширенню навчальних книг з кримськотатарської мови. ТІКА надає допомогу Духовному управлінню мусульман Криму (ДУМК) і кримськотатарським молодіжним організаціям. Невипадково в ході посольського візиту було піднято питання про нострифікацію (визнання) в Україні дипломів про освіту українських громадян, які закінчили вузи Туреччини. У цьому випадку Туреччина зможе легалізувати підготовлені нею кримськотатарські кадри (безкоштовне навчання в Туреччині для кримськотатарського студента проводиться з єдиною умовою обов'язкового повернення в Україну) і направляти досвідчені турецькі кадри для вирішення різних завдань у справі етнічного руху кримських татар та їх державного будівництва. Легалізація турецьких дипломів дозволила б взяти верх у боротьбі за підготовку ортодоксальних ісламських кадрів і впливу в цілому на мусульман України. Не зайвим буде нагадати і той факт, що Меджліс на чолі з беззмінним Джемілевім, приймаючи допомогу від Арабських Еміратів, Саудівської Аравії, Кувейту, вже не раз сприяв проникненню різних течій ісламу на українську землю.

США офіційно оголосили Чорноморсько-Каспійський регіон зоною своїх особливих енергетичних інтересів як альтернативний регіону Перської затоки. У складі Ради національної безпеки при Президенті США був створений спеціальний відділ, введено посаду спеціального радника президента і держсекретаря з проблем Чорноморсько-Каспійського регіону, а в складі ЦРУ створено спеціальний оперативний підрозділ по відстеженню політичних процесів у причорноморських і прикаспійських країнах. Європейські країни НАТО приділяють значну увагу регіону, також виходячи з міркувань енергетичної безпеки, але через обмежені військові

можливості на даному етапі роблять ставку на свою військову присутність в регіоні по лінії військових ініціатив альянсу.

За рекомендацією экс-посла США в Україні С. Пайфера [7], США необхідно «збільшити допомогу українській демократії з метою підтримки політиків прийдешнього покоління. ... Допомога повинна бути сконцентрована на обмінних програмах, головною (але не єдиною) метою яких повинно бути вирощування політиків у Криму та Східній Україні».

Саме в цих регіонах С. Пайфер закликає розгорнути мережу неурядових організацій Заходу, впроваджуючи програми, метою яких повинна бути політична переорієнтація Південного Сходу. Звісно, що молодим політикам і буде пропонуватися очолити опірний рух з використанням зазначених технологій. Тому процес вирощування нової генерації політиків у Криму можна вважати *другим* ЕЗПС, без якого критичний сценарій не може бути успішно реалізований.

Згідно з теорією конфліктів, для ініціювання керованого конфлікту необхідно створити, як мінімум, три умови:

соціально-економічну та політичну ситуацію, сприятливу для маніпулювання великими людськими потоками (безробіття, затримки з виплатою заробітної платні, бідність, корупція, інфляція, несправедливе пенсійне забезпечення, висока вартість освітніх та медичних послуг тощо);

достатній кадровий ресурс, фінансове, матеріальне, організаційно-інформаційне (ЗМІ, сайти, видавництва, недержавні організації, гранти, навчальні програми), правове, розвідувальне забезпечення. Явний та завуальований підкуп керівників національних ЗМІ для проведення активної PR-компанії по створенню позитивного іміджу опірної контингенту та планомірної жорсткої критики законного керівництва держави (заяви про політичні репресії, відсутність демократії, порушення прав людини, свободи слова і т.ін.) Велике значення має формування символу, який має супроводжувати як підготовку, так і ведення самого конфлікту. Безумовне підпорядкування наказам і розпорядженням, переданим через налагоджену структуру агітаторів, категорична заборона вживання спиртних напоїв, доставка гарячого харчування, забезпечення наметами, змінним одягом і взуттям, медичною допомогою, організація мало не цілодобових трансляцій на величезних плазмових екранах, установка біотуалетів – лише деякі елементи їх організації;

ідеологічне забезпечення (формування образу ворога, перекладення на нього вини за усі біди кримських татар, за їх низький рівень життя, за неврегульованість земельних питань, за викачування в Київ усіх прибутків кримських татар і т. ін.)

Практичні заходи акторів по створенню зазначених умов проводяться, як правило, приховано. Наприклад, США максимально приховують участь у цих процесах своїх державних структур та їх пряму зацікавленість у конкретних результатах. З цією метою використовуються в основному кадрові та фінансові можливості американських неурядових організацій. За оцінками західних аналітиків, до них відносяться: інститут Альберта Ейнштейна (Albert Einstein Institution – AEI), Міжнародний фонд виборчих систем «Фрідом Хаус» (Freedom House – FH) на чолі з колишнім директором ЦРУ Дж. Вулсі, інститут «Відкрите суспільство» і мережа фондів Дж. Сороса (Open Society Institute and Soros Foundation Network – OSI), Міжнародний центр ненасильницьких конфліктів (International Center on Nonviolent Conflict – ICNC), Міжнародний республіканський інститут (International Republican Institute – IRI), Національний демократичний інститут з міжнародних справ (National Democratic Institute for International Affairs – NDI), Національний фонд з підтримки демократії (National Endowment for Democracy – NED), а також деякі інші близькі до уряду США неурядові організації [5]. Тому встановлення зв'язків лідерів громадських організацій АР Крим із зазначеними вище структурами, а також створення вищезазначених умов і є змістом *третього* ЕЗПС, без якого реалізувати вибраний критичний сценарій не представляється можливим.

Четвертий ЕЗПС характеризується накопиченням достатнього потенціалу сил та засобів. Його результативність перевіряється в ході проміжних (часткових) політичних акцій, коли виводяться на вулиці великі групи людей.

П'ятий ЕЗПС характеризує ступінь готовності ідеологічно та психологічно підготовлених угруповань розв'язати конфлікт за сигналом вищого керівництва. Їх завдання – продемонструвати непокору владі та спровокувати силові структури на застосування сили з провокаціями проти ЧФ РФ. Формами такої непокори, як правило, виступають мітинги і страйки, голодовки, представлення підробних документів, блокування інформаційних ліній і транспортних комунікацій тощо. При цьому факти пролиття крові або загибелі людей здійснюють дуже великий

вплив не тільки на причинників конфлікту, а і на тих, хто співчуває учасникам конфлікту. Дуже велика роль у висвітленні таких подій надається зарубіжним ЗМІ, як найбільш «об'єктивним та незаангажованим».

По сформованих ЕЗПС будується граф-модель критичного сценарію, рис. 3 [8, 9]. Показані кружками вершини орієнтованого графа описують вибрані ЕЗПС, а дуги – інформаційні потоки та часові затрати на їх реалізацію. Такий формальний опис критичного сценарію у вигляді орієнтованого графа дає змогу визначити ті ЕЗПС, які можуть реалізовуватися акторами паралельно у часі, що дуже важливо при організації протидії цьому сценарію, зокрема, при розробці програми моніторингу рівня етнопонаціональної напруженості в АР Крим.

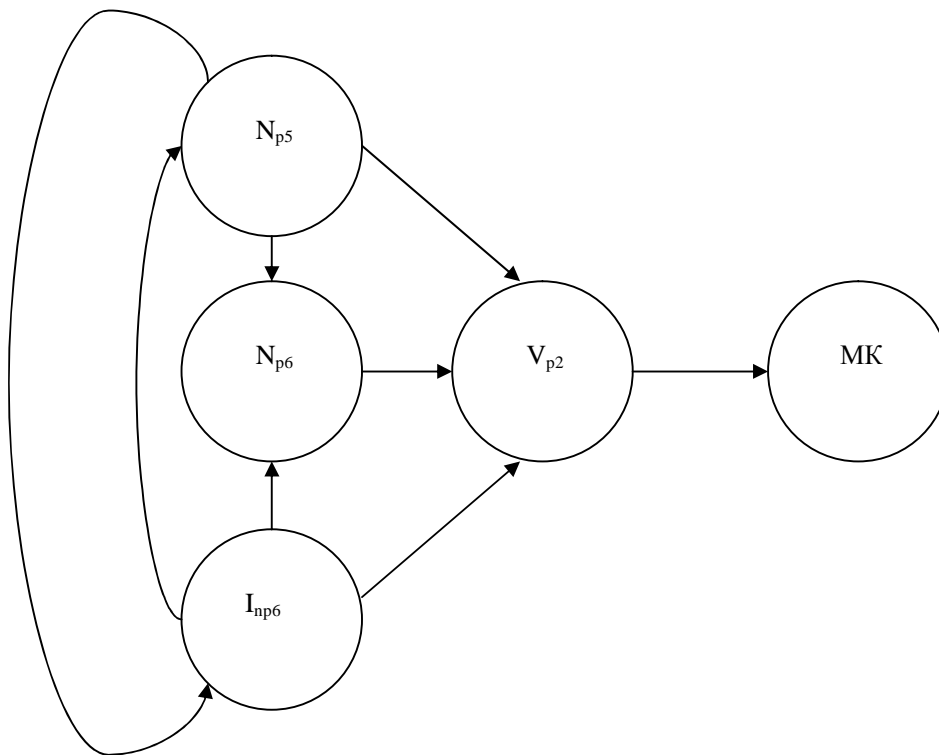

Рис.3. Граф-модель розв'язання масштабного конфлікту: N_{p5} - готовність керівництва Меджлісу ініціювати конфлікти з масовими заворушеннями на території Криму; N_{p6} - активність створених етнічних організованих злочинних угруповань; I_{np6} - інтенсивність інформаційно-пропагандистських акцій; V_{p2} - готовність керівництва Меджлісу ініціювати масштабний конфлікт з втягуванням у нього РФ; МК - масштабний конфлікт з «бажаними» учасниками.

.....Разрыв страницы.....

Початковий етап конфлікту, як правило, починається з мирного протесту проти порушень закону про вибори, фальсифікацій при підрахунку голосів, використання адміністративного ресурсу і т. п. Мітинги збираються на цілком законних підставах. Однак по ходу мітингів збуджену і згуртовану в натовп масу закликають до порушення «в ім'я свободи» другорядних положень закону – до оголошення мітингу безстроковим, початку голодовки і т. д. У разі якщо влада не вживає ефективних заходів щодо запобігання порушень законності і не припиняє проведення мітингів незалежно від його гасел, реалізуються чергові етапи: мітингуючими

встановлюються намети, доставляються польові кухні, налагоджується апаратура для відеотрансляцій, звукового супроводу і т. д. У кінцевому підсумку влада поступово втрачає легітимні (не в останню чергу – і моральні) підстави для застосування сили при подальшій, крок за кроком, ескалації беззаконня.

Таким чином, представлення критичного сценарію у вигляді відносно самостійних ЕЗПС дає змогу більш раціонально організувати моніторинг соціально-політичної ситуації в регіоні, складовою якої виступає етнопонаціональна ситуація. Крім того, виокремлення ЕЗПС спрощує процес моделювання та прогнозування тенденцій розвитку етнопонаціональних стосунків, дає змогу враховувати найбільш суттєві фактори, що впливають на динаміку етнопонаціональної напруженості в Автономії, та організувати комплексну протидію її зростанню.

У наступних публікаціях планується навести результати оцінювання рівня етнопонаціональної напруженості з допомогою комп'ютерної технології М7.

Список використаних джерел:

1. Матеріали круглого столу «Шляхи правового врегулювання актуальних етнополітичних проблем інтеграції кримських татар в українське суспільство» .– К. : НІСД при Президентові України, 23 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/327/>.

2. Матеріали круглого столу «Концептуальні засади безпекової політики держави у сфері ідентичності та міжетнічних відносин» .– К. : НІСД при Президентові України, 30 вересня.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/187/>.

3. Сенюшкіна Т. О. Попередження та врегулювання етнічних конфліктів: державно-управлінський вимір (проблеми теорії, методології, практики) : Монографія / Т. О. Сенюшкіна. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2005. – 368 с.

4. Сенюшкіна Т. Права національних меншин та етнічні конфлікти / Т. Сенюшкіна // Вісн. УАДУ. – 2003. – № 1. – С. 376–382.

5. Сенюшкіна Т. Етнічна конфліктологія і державне управління в етнополітичній сфері: структурні взаємозв'язки і перспективи / Т. Сенюшкіна //Актуальні проблеми державного управління: 36. наук. пр. ОРІДУ УАДУ. – О. : ОРІДУ УАДУ, 2003. – Вип. 2 (14). – С. 55–67.

6. Мартен Тео Яне. Теория и опыт регулирования этнонациональных конфликтов: их применимость к грузино-абхазскому конфликту [Електронний ресурс] / Мартен Тео Яне. – Режим доступу : http://poli.vub.ac.be/publi/Georgians/russian/pdf/09_Teo.pdf.

7. Тохтарова І. М. Оцінювання державної політики у сфері етнопонаціональних відносин в Автономній Республіці Крим : дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Тохтарова. – К. : НАДУ, 2010. – 188 с.

8. Тохтарова І. М. Формалізація процесу формування державної політики щодо нейтралізації факторів, що спричиняють зростання напруженості у сфері етнопонаціональних відносин в АР Крим / І. М. Тохтарова // 36. наук. праць НАДУ при Президентові України. – 2007. – № 1.– С. 101–114.

9. Богданович В. Ю. Теоретичні основи забезпечення національної безпеки в умовах позаблоковості : монографія / В. Ю. Богданович, І. С. Романченко, І. Ю. Свида. – Львів : АСВ, 2011. – 414 с.

10. Боурінг Б. Права корінних народів: огляд міжнародного досвіду/ Б. Боурінг // Проблеми міграції. – 1998. – № 2 (5). – С. 22–34.

11. Нікітюк В. Етнопонаціональні конфлікти і європейська безпека / В. Нікітюк // Проблеми міграції. – 1999. – № 3 (10). – С. 2–7.

12. Сулаберидзе В. Прикуп от турфирм / В. Сулаберидзе // Полуостров. – 2006. – № 17 (171). – 05–11 трав. – С. 2.

13. Богданович В. Ю. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України : монографія / В. Ю. Богданович, І. Ю. Свида, Є.Д.Скулиш ; за заг. ред.Є.Д.Скулиша: у 7 т. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – Т.1 : Теоретичні основи, методи й технології забезпечення національної безпеки України. – 548 с.

14. Корнилов В. План внешнего управления Украиной [Електронний ресурс] / В. Корнилов. – Режим доступу : <http://cis.org.ua/content/view/142/1/>.

15. Крым в свете национальных интересов Турции [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.otechestvo.org.ua/main/20106/1610.htm>.

16. Богданович В. Ю. Методика оцінювання ефективності державного управління забезпеченням етнопонаціональної стабільності в Автономній Республіці Крим / В. Ю. Богданович,

І. М. Тохтарова // Зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ при Президентіві України «Актуальні проблеми державного управління». – 2007. – № 4 (32). – С. 4–10.

17. Технологии осуществления "бархатных" революций. Как это делается [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sandronic.ru/e/88533-tehnologii-osuschestvleniya-barhatnyih-revolyu>.

18. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Кернс // Пер. с англ. – М. : Радио и связь, 1991. – 224 с.

19. Богданович В. Ю. Граф-модель процесу організації протидії спеціальним інформаційним операціям / В. Ю. Богданович, Д. А. Міщенко // К. : НА СБУ Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2012. – № 1 (8). – С. 58–64.

** Богданович Володимир Юрійович – доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, голова наглядової ради Українського аналітичного центру перспективного розвитку.*

** Тохтарова Ільміра Меметівна – кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.*

** Бальбек Руслан Ісмаїлович – слухач НАДУ при Президентіві України.*

** Литвин Андрій Володимирович – експерт Українського аналітичного центру перспективного розвитку.*